

A Notice by French Scholar about the Religious Situation in Soviet Georgia

ფრანგი მეცნიერის ცნობა საბჭოთა საქართველოში
რელიგიური მდგომარეობის შესახებ

Mikheil Kartvelishvili

PhD in History, Lecturer,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

e-mail: mikheil.kartvelishvili@tsu.ge

Tel: +995 591 93 90 75

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4029-8609>

Abstract: The contribution of the famous French orientalist Maurice Brière to the development of Kartological sciences is more or less known to scientists interested in these issues. In 1936, the mentioned person was in Georgia and wrote a report full of very interesting impressions. The mentioned text was translated from French into Georgian and brought into scientific circulation by the famous Georgian translator, doctor of philology, professor Tsisana Bibleishvili, when it was published in the pages of the second issue of "Kldekari" magazine in 1996, the famous Georgian scientist Tamaz Natroshvili had an interesting response to the mentioned publication.

If we do not take into account the mentioned review of Tamaz Natroshvili, the extremely interesting material described by Maurice Brière is not paid attention to in Georgian scientific reality as far as we know, but it provides very interesting information.

In this paper, we critically examine the information provided by Maurice Brière about the religious situation in Georgia against the background of the Soviet atheist policy, especially since he was particularly interested in these issues as a clergyman and attended religious celebrations.

Our paper also clarified some issues from Maurice Brière's biography. The impressions written by the mentioned author provide interesting information for studying the daily history of Soviet Georgia, therefore, it should be considered as an important source.

Key words: Maurice Brière, French Scholar, Georgia, Soviet Union, Religious Situation.

მიხეილ ქართველიშვილი

ისტორიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორი

ელ-ფოსტა: mikheil.kartvelishvili@tsu.ge

ტელ.: +995 591 93 90 75

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4029-8609>

აბსტრაქტი: ცნობილი ფრანგი აღმოსავლეთმცოდნე მორის ბრიერის წვლილი ქართველოლოგიური მეცნიერებების განვითარებაში ამ საკითხებით დაინტერესებული მეცნიერებისათვის მეტ-ნაკლებად ცნობილია. 1935 წელს აღნიშნული პიროვნება საქართველოში იმყოფებოდა და დაწერა ძალიან საინტერესო, შთაბეჭდილებებით აღსავსე ანგარიში. ანგარიშის ტექსტი ფრანგულიდან ქართულად თარგმნა და სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოიტანა ცნობილმა ქართველმა მთარგმნელმა, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორმა, პროფესორმა ცისანა ბიბილეიშვილმა, როდესაც იგი 1996 წელს ჟურნალ „კლდეკარის“ მეორე ნომრის ფურცლებზე გამოაქვეყნა. აღნიშნულ პუბლიკაციაზე საინტერესო გამოხმაურება ჰქონდა ცნობილ ქართველ მეცნიერს თამაზ ნატროშვილს.

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ თამაზ ნატროშვილის რეცენზიას, მორის ბრიერის მიერ აღწერილ, უაღრესად საინტერესო მასალაზე ქართულ სამეცნიერო სინამდვილეში, რამდენადაც ჩვენთვის არის ცნობილი, ყურადღება ნაკლებად არის გამახვილებული, არადა იგი ძალიან საინტერესო ინფორმაციებს შეიცავს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც სასულიერო პირი, მორის ბრიერი საგანგებოდ იყო დაინტერესებული აღნიშნული საკითხით და გამიზნულად დაესწრო რელიგიურ დღესასწაულებს.

წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ, საბჭოთა ათეისტური პოლიტიკის ფონზე, კრიტიკულად განვიხილავთ მორის ბრიერის მიერ გადმოცემულ ინფორმაცია საქართველოში არსებული რელიგიური მდგომარეობის შესახებ.

ნაშრომში, ასევე, დაზუსტებულია ზოგიერთი საკითხი მორის ბრიერის ბიოგრაფიიდან. აღნიშნული ავტორის შთაბეჭდილებები და ანგარიში საინტერესო ინფორმაციებს იძლევა საბჭოთა საქართველოს ყოველდღიური ისტორიის შესასწავლადაც. აქედან გამომდინარე, იგი მნიშვნელოვან წყაროდ უნდა შეფასდეს.

საკვანძო სიტყვები: მორის ბრიერი, ფრანგი მეცნიერი, საქართველო, საბჭოთა კავშირი, რელიგიური მდგომარეობა.

შესავალი: მიუხედავად იმისა, რომ პოსტ-საბჭოთა ქართულ ისტორიოგრაფიაში აქტიურად დაიწყო საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკის შესწავლა, გაანალიზდა მისი ცალკეული მნიშვნელოვანი ეტაპი და მახასიათებლები, სრულიად აშკარაა, რომ ამ მიმართულებით კვლევების გაგრძელებას საინტერესო პერსპექტივა აქვს. ეს განსაკუთრებით ეხება ახალი, მანამდე უცნობი წყაროების სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანას და მათ სათანადო, მეცნიერულ გააზრებას.

XX საუკუნის 30-იან წლებში საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკა საკმაოდ აგრესიულ ხასიათს ატარებს. სწორედ ამ პერიოდს უკავშირდება მანამდე კაცობრიობის ისტორიაში სრულიად უპრეცედენტო ორგანიზაციის – მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის მუშაობის არნახული მასშტაბებით გაშლა.

ამ პერიოდის რელიგიური მდგომარეობის შესასწავლად არსებული წყაროთმცოდნეობითი ბაზა საკმაოდ მდიდარია და იგი თავის თავში მოიცავს საარქივო დოკუმენტებს, პერიოდული პრესის მასალებს, საბჭოთა სახელმწიფოს მიერ გამოცემულ ოფიციალურ დადგენილებებს, აგიტაცია-პროპაგანდისათვის განკუთვნილ მასალას, ეპოქის თანამედროვეთა მემუარებს. კიდევ ერთ საინტერესო მასალას წარმოადგენს იმ პიროვნებათა ჩანაწერები, მოგონებები და შთაბეჭდილებები, რომლებმაც იმოგზაურეს საბჭოთა კავშირში და თავიანთი ნაფიქრი თუ ნააზრევი მომავალ თაობებს შემოუნახეს. აღნიშნული ტიპის წყაროების განხილვის დროს აუცილებლად გასათვალისწინებელია რამდენიმე მნიშვნელოვანი გარემოება, კერძოდ:

ა) რა მიზანდასახულობით არის ესა თუ ის პირი ჩამოსული, რა იყო მისი გეგმები, მიზნები და ამოცანები.

ბ) უცხოელი დამკვირვებლის თვალით დანახული ადგილობრივი რეალობა ნებისმიერ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია, რადგან მასში გადმოცემულია ისეთი ფაქტები და მოვლენები, რომლებსაც ადგილობრივმა შეიძლება არანაირი ყურადღება არ მიაქციოს, რადგან ის ყოველდღიურობის ჩვეულებრივ ელემენტად აღიქვას.

გ) სუბიექტურობის მომენტი, იმის გათვალისწინებით, რომ ყველა ადამიანი, რამდენადაც ინფორმირებული არ უნდა იყოს ამა თუ იმ საკითხზე

და, შესაბამისად, ყურადღებას აქცევდეს სხვადასხვა მოვლენას, ამბავის მისეული ხედვა ყოველთვის სუბიექტურია, რადგან, შეიძლება მიზანმიმართულად, ან კიდევ თავისდაუნებურად, ყურადღება არ ან ვერ მიაქციოს სხვადასხვა მნიშვნელოვან მომენტს. თუმცა, ეს ერთგვარად ცალმხრივი ხედვა ყოველთვის გვაძლევს შესაძლებლობას, რომ კარგად დავინახოთ მთხრობელის მსოფლმხედველობა, რა არის მისთვის მნიშვნელოვანი, რა საკითხების გადმოცემას ანიჭებს უპირატესობას და ა. შ.

წყაროების/ლიტერატურის მიმოხილვა: ცნობილი ფრანგი სასულიერო პირისა და მეცნიერ-აღმოსავლეთმცოდნის – მორის ბრიერის ანგარიში საკმაოდ საინტერესო ინფორმაციას შეიცავს მეოცე საუკუნის 30-იანი წლების საქართველოს მდგომარეობის შესახებ. ეს ანგარიში ფრანგულ ენაზე დაიწერა. ჩვენ ვსარგებლობთ ცნობილი ქართველი მეცნიერისა და მთარგმნელის პროფესორ ცისანა ბიბილეიშვილის მიერ შესრულებული ქართულენოვანი თარგმანით, რომელიც ჟურნალ „კლდეკარში“ დაიბეჭდა. მას გამოეხმაურა ცნობილი ქართველი აღმოსავლეთმცოდნე, მწერალი თამაზ ნატროშვილი (ნატროშვილი თ., „შარდენის ნაკვალევზე“, გაზ.: „ლიტერატურული საქართველო“, 25 აპრილი – 2 მაისი, 1997, გვ. 5). სულ ეს არის. მისი ცნობები ნაკლებადაა ცნობილი და გამოყენებული ქართულ ისტორიოგრაფიაში. ამდენად, მათი შემოტანა ქართულ სამეცნიერო სივრცეში მნიშვნელოვანია XX საუკუნის 30-იანი წლების საბჭოთა საქართველოს ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით.

გთავაზობთ მ. ბრიერის ანგარიშის საფუძველზე მომზადებულ ნაშრომს, რომელიც საკითხით დაინტერესებული ქართველი მკვლევარებისა და საზოგადოებისათვის არაერთ საინტერესო ფაქტსა და დასკვნას შეიცავს.

მეთოდოლოგია: წყაროების შინაარსის შესწავლა-გააზრებისას გამოვიყენეთ წყაროების კრიტიკული ანალიზის და სამეცნიერო ლიტერატურის მონაცემებთან შეჯერების მეთოდები, რაც, შესაძლებლობის ფარგლებში, დაგვეხმარა საკვლევი პერიოდისა და საკითხების მეტ-ნაკლებად ობიექტური ისტორიული სურათის აღდგენაში. სტატიის ტექსტზე მუშაობისას ვიხელმძღვანელებთ, აგრეთვე, აღწერილობით-ნარატიული, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდებით.

დისკუსია/შედეგები: საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკა და მისი ასახვის თავისებურებები, საქართველოს რეალობის გათვალისწინებით, ქართულ ისტორიოგრაფიაში საკმაოდ კარგად არის შესწავლილი. გაანალიზებულია მთელი რიგი საინტერესო საკითხები და მოვლენები, ცენტრალური ხელისუფლების მიერ გადადგმული ნაბიჯების მიზნები, ამოცანები და შედეგები. თუმცა, აღნიშნული იმას ნამდვილად არ ნიშნავს, რომ კომუნისტური მთავრობის ათეისტური პოლიტიკის შესწავლის თვალსაზრისით გასაკეთებელი არაფერი აღარ არის და ამ საკითხმა აქტუალობა ამოწურა. ეს ასე ნამდვილად არ არის. მეტიც, თანამედროვე ეტაპზე, ვფიქრობთ, საბჭოთა კვლევებს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დავუთმოთ, სადაც გამორჩეულ ადგილს სწორედ საბჭოთა ანტირელიგიური პოლიტიკის გაანალიზება იმსახურებს, რადგან სრულიად აშკარაა, რომ საბჭოთა კავშირის ისტორიაში თითქმის არ არსებობს საკითხი, რომლის კომპლექსურად გააზრებისთვისაც აუცილებელი არ იყოს რელიგიური პოლიტიკის გაანალიზება (ქართველიშვილი, 2022: 1).

საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკის შესწავლის თვალსაზრისით განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ ახალი წყაროების გამოვლენას და მათ სამეცნიერო მიმოქცევაში შემოტანას. ამ კუთხით გამორჩეულად საინტერესოდ მიგვაჩნია უცხოელი ავტორების (მეცნიერების, მოგზაურების, მწერლების, ჟურნალისტების) შთაბეჭდილებების გაცნობა, რადგან ისინი, როგორც მოვლენათა ე.წ. „გარე თვალთ დამკვირვებლები“, ყურადღებას აქცევენ ბევრ მნიშვნელოვან დეტალს. ასეთი წყაროების კრიტიკულ ანალიზს დიდი მნიშვნელობა უნდა მივანიჭოთ.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია შევისწავლოთ და განვიხილოთ ცნობილი ფრანგი მეცნიერის, აღმოსავლეთმცოდნისა და ბიბლიოლოგის მორის ბრიერიის ცნობები საქართველოში რელიგიური მდგომარეობის შესახებ.

მორის ბრიერი საქართველოში 1936 წლის ზაფხულში ჩამოვიდა სამეცნიერო-საგანმანათლებლო მისიით. მან ჩვენს ქვეყანაში რამდენიმე თვე დაჰყო და დაწერა ძალიან საინტერესო შთაბეჭდილებები, სადაც მნიშვნელოვანი ცნობებია გადმოცემული იმდროინდელი საქართველოს შესახებ

მორის ბრიერი საქართველოში ჩამოსვლას გამოეხმაურა საბჭოთა საქართველოს მთავარი პერიოდული გამოცემა გაზეთი „კომუნისტი“, რომელიც წერდა: „საფრანგეთის განათლების სამინისტროს დავალებით ტფილისში ჩამოვიდა თანამედროვე ქართული ენის შესასწავლად პარიზის

ინსტიტუტის პროფესორი მორის ბრიერი, რომელმაც იცის ძველი ქართული ენა და ლექციებს კითხულობს მის შესახებ ცოცხალი აღმოსავლური ენების ნაციონალურ სკოლაში“ (პროფ. მორის ბრიერის ჩამოსვლა, 1935: 4).

მოგვიანებით, ფრანგი მეცნიერის საქართველოში ვიზიტს გაკვირით შეეხო აკადემიკოსი აკაკი შანიძე თავის სტატიაში, რომელიც თავისი არსით არის ნეკროლოგი და ახალგარდაცვალებული მორის ბრიერის მეცნიერულ-ქართველოლოგიური მუშაობის ერთგვარ შეჯამებას წარმოადგენს. გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი წერს: „მორის ბრიერს მე პირადად ვიცნობდი, ის თბილისში გვეწვია 1935 წელს. ...ბრიერმა თბილისში შეიძინა მისთვის საჭირო წიგნები და წაიღო საფრანგეთში“ (შანიძე, 1960: 3).

მორის ბრიერის საქართველოში ვიზიტს და მისდამი დაწერილ აკაკი შანიძის აღნიშნულ პუბლიკაციას ეხება თვალსაჩინო აღმოსავლეთმცოდნე ფრანგი მეცნიერი, ცნობილი სერიის *Patrologia Orientalis* რედაქტორი ფრანსუა გრაფინი, რომელმაც საგანგებო სტატია მიუძღვნა მორის ბრიერს. მასში, ასევე, დეტალურად არის დახასიათებული ახალგარდაცვალებული მეცნიერის მრავალმხრივი სამეცნიერო მუშაობა. საქართველოში მის ვიზიტთან დაკავშირებით იგი წერს, რომ ბრიერს შესაძლებლობა ჰქონდა განვეითარებინა თავისი ცოდნა ძველ და ახალ ქართულ ენებში, როდესაც საფრანგეთის ეროვნული განათლების სამინისტროს დაფინანსებით მან თბილისში სამი თვე გაატარა 1935 წლის ზაფხულში. მან, ასევე, შეძლო შეესწავლა უცნობი ხელნაწერები, ურთიერთობა ჰქონდა ცნობილ მეცნიერებთან და მოიპოვა ევროპაში ხელმიუწვდომელი წიგნები (Graffin, 1960: 11).

ორიოდე სიტყვით საჭიროდ მიგვაჩნია მოკლედ შევეხოთ მორის ბრიერის ბიოგრაფიას, რაც უფრო თვალნათლივ შთაბეჭდილებას შეგვიქმნის მის პიროვნებაზე

მორის ბრიერი დაიბადა 1881 წლის 1 სექტემბერს. სემინარიის დასრულების შემდეგ სწავლა განაგრძო ორლენის სასულიერო სასწავლებელში. ბიბლიური ტექსტების უკეთ გააზრებისათვის სწავლობდა ძველ ენებს. შეისწავლა არაბული, ებრაული, ასირიული და სირიული ენები. მონაწილეობდა მეორე მსოფლიო ომში. დაჯილდოებულ იქნა სამი ორდენით. 1946 წლიდან ასწავლიდა პარიზის კათოლიკურ ინსტიტუტში. 1926-1927 წლებში პარიზში ისმენდა აკადემიკოს ნიკო მარის ლექციებს ქართულ ენაში. 1931 წელს, ნიკო მართან თანაავტორობით, პარიზში გამოსცა „ქართული ენის გრამატიკა“, რომელმაც დაინტერესებულ სპეციალისტებში მაღალი შეფასება

დაიმსახურა. 1928-1939 წლებში ლექციებს კითხულობდა აღმოსავლური ენების ინსტიტუტში, 1940-1951 წლებში იყო პარიზის კათოლიკური ინსტიტუტის ქართული ენის კათედრის გამგე. აქტიურად თანამშრომლობდა პროფესორ რობერტ ბლეიკთან ქართული ბიბლიის ტექსტების შესწავლის საქმეში. სერიის *Patrologia Orientalis* ფარგლებში გამოცემული აქვს რამდენიმე ქართული ტექსტი. 1935 წლის ზაფხულში ქართული ენის უკეთ შესასწავლად სამი თვე გაატარა საქართველოში. გარდაიცვალა 1960 წელს, ვერნონში.¹⁷

რამდენიმე სიტყვით შევხვით მორის ბრიერის საქართველოში ვიზიტის ახლო ხანებში ხელისუფლების მიერ გატარებულ პოლიტიკას. ეს დეტალურ შთაბეჭდილებას შეგვიქმნის იმის შესახებ, თუ რა რეალობასთან მოუწია შეჯახება ფრანგ მეცნიერსა და სასულიერო პირს.

XX საუკუნის 20-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ცენტრალურმა საბჭოთა ხელისუფლებამ კიდევ უფრო მეტად გააქტიურა თავისი ბრძოლა ეკლესიის წინააღმდეგ, რაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მანამდე უპრეცედენტო ორგანიზაციის – მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის დაარსებით გამოიხატა. მას ანალოგი არ გააჩნია კაცობრიობის ისტორიაში და უშუალოდ უკავშირდება სამთავრობო კურსს ყველა შესაძლებლობების გამოყენებით ებრძოლათ რელიგიურობის გამოვლენების ნებისმიერი ფორმის წინააღმდეგ და ეს ბრძოლა ყოფილიყო მაქსიმალურად დაუნდობელი ხასიათის. მებრძოლ უღმერთოთა კავშირი საბჭოთა პოლიტიკური სისტემის იდეოლოგიის, „კულტურული რევოლუციის“ ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენდა, რომლის მიზანიც იყო ჩამოყალიბებულიყო ახალი შეგნების საბჭოთა ადამიანი – *Homo Sovieticus*-ი, რომელიც განმსჭვალული იქნებოდა ათეისტურ-ინტერნაციონალისტური აზროვნებით. მისთვის უცხო და მიუღებელი უნდა ყოფილიყო ყოველგვარი სარწმუნოებრივ-ეროვნული იდეალი. სწორედ აღნიშნული მიზნის რეალიზაციისათვის მოსახლეობაში გააქტიურდა ბრძოლა ისტორიული წარსულის წინააღმდეგ. იგი გამოცხადდა ფეოდალურ გადმონაშთად, რომელშიც ღირებული ბევრი არაფერი იყო და საჭირო იყო მისი გადაფასება-დავიწყება; მოსახლეობას უნდა ეწამა თანამედროვე ცხოვრების და ებრძოლა ნათელი მომავლისთვის (ქართველიშვილი, 2022: 66).

¹⁷ მორის ბრიერის ბიოგრაფია გადმოცემულია მისი ანგარიშის ქართულ ენაზე მთარგმნელის ცისანა ბიბლიეიშვილის, აკაკი შანიძისა და ფრანსუა გრაფინის ცნობების შეჯერებით.

ორიოდე სიტყვით შევეხოთ იმ საკითხს, თუ რა მიზნით ჩამოვიდა მორის ბრიერი საქართველოში. ამის შესახებ იგი თავად საუბრობს თავის მოგონებებში, როდესაც წერს, რომ 1934-35 სასწავლო წელს მოისმინა აღმოსავლური ცოცხალი ენების სასწავლებლის გამგის ლექციები, რომელმაც ურჩია წასულიყო საქართველოში და შეესწავლა თანამედროვე ქართული ენა, რომელსაც ძველი ქართული უდევს საფუძვლად (ბრიერი, 1996: 128). ჩვენის მხრივ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ფრანგ მეცნიერს დიდი სურვილი ექნებოდა გასცნობოდა მის დარგში არსებულ ქართულენოვან სამეცნიერო ლიტერატურას და ეს გარემოება კიდევ უფრო მეტ სურვილს გაუჩენდა შეესწავლა თანამედროვე ქართული ენა.

ფრანგ მეცნიერს, რომელიც სასულიერო პირი გახლდათ, ძალიან საინტერესო დეტალი აქვს თავიდანვე გამჟღავნებული. კერძოდ, საქართველოში გამგზავრების წინა მოსამზადებელი საქმიანობის აღწერისას წერს, რომ სასულიერო სამოსი შეცვალა სამოქალაქოთი (ბრიერი, 1996: 129). ბუნებრივია, ამ, ერთი შეხედვით თითქოს უმნიშვნელო დეტალში ძალიან კარგად ვლინდება ის, რომ ამ შემთხვევაში სწორედ საბჭოთა ხელისუფლების უარყოფითი დამოკიდებულება უნდა იგულისხმებოდეს, რომელიც მინიმუმ არ მოიწონებდა და მაქსიმუმ შეიძლება წინააღმდეგეც წასულიყო თუ ე.წ. „კაპიტალისტური სამყაროს“ წარმომადგენელი სასულიერო პირის ტანსაცმელში იქნებოდა გამოწყობილი. მით უფრო, რომ ამ შემთხვევაში უკანა მხარეზე გადაიწევედა მისი ვიზიტის სამეცნიერო მიზნები.

მორის ბრიერის შთაბეჭდილებების მნიშვნელობის შეფასების შესახებ გამოთქმულ მოსაზრებებში შეუძლებელია არ დავეთანხმოთ ცნობილ ქართველ აღმოსავლეთმცოდნესა და მწერალს თამაზ ნატროშვილს, რომელიც წერს: „ფრანგი მეცნიერის დაკვირვებული თვალი ყველაფერს ამჩნევს – კარგსაც და ავსაც. გულდასმით იწერს ცინცხალ შთაბეჭდილებებს დღიურში, რომელიც დღეს გვევლინება უნიკალურ დოკუმენტად, სამოცი წლის წინანდელი თბილისის ცხოვრებას რომ აცოცხლებს ჩვენს თვალწინ“ (ნატროშვილი, 1997: 5). ჩვენის მხრივ კი დავძენთ, რომ აღნიშნული ცნობები საინტერესოა არამარტო თბილისის, არამედ ყველა იმ ტერიტორიის შესასწავლად, რომლის შესახებაც ავტორი ინფორმაციას გვაწვდის.

მორის ბრიერის ჩანაწერი სხვადასხვა მონაკვეთებად არის დაყოფილი. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს თავს სახელწოდებით „საქართველოს რელიგია“, სადაც რელიგიურ ცხოვრებასთან დაკავშირებული მეტად საინტერესო ცნობებია გადმოცემული.

ამ მონაკვეთი იწყება აღმსარებლობის თავისუფლებაზე საუბრით, სადაც ფრანგი მეცნიერი წერს, რომ „საქართველოში, ისევე როგორც მთელ საბჭოთა კავშირში თავისუფალი აღმსარებლობაა და მთავარი ესაა, სინამდვილეში რელიგიას ნაკლებად მისდევენ“ (ბრიერი, 1996: 136). სრულიად აშკარაა, რომ აქ ჩვენი ავტორი ირონიით საუბრობს აღმსარებლობის თავისუფლებაზე, რომელიც საბჭოთა კავშირში მხოლოდ ფორმალურად, „ქაღალდზე“ არსებობდა. ეს აზრი კიდევ უფრო გვიმტკიცდება, როდესაც მორის ბრიერი საუბრობს საქართველოში სასულიერო სასწავლებლის არ არსებობაზე, რის „შედეგადაც აღარც სასულიერო შევსებაა. ახლა იქ მხოლოდ ხანშიშესული მღვდლებია, რომლებიც თანდათანობით მიდიან და მათ ველარავინ შეცვლის. მაშ ვინ უნდა წარმართოს თავისუფალი მრწამსი?“ (ბრიერი, 1996: 138).

საბჭოთა ხელისუფლებისგან სასულიერო პირების კონტროლს ადასტურებს მორის ბრიერის ერთი ფრაზა – „როგორც მითხრეს, მთავრობის წარმომადგენელი უსმენს ხოლმე ქართველი მღვდლის ქადაგებებს“ (ბრიერი, 1996: 136). აღნიშნულთან დაკავშირებით, ასევე, საინტერესოა ფრანგი მეცნიერის ძალიან მნიშვნელოვანი და საყურადღებო დაკვირვება, რომლის მიხედვითაც „ეკლესიის მსახურთათვის განკუთვნილ სახლებში ჩაასახლეს ადამიანები, რომლებსაც ხშირად ევალებათ თვალყური ადევნონ პატარა ოთახში გამოკეტილ მღვდლებს და მორწმუნეებს, რომლებიც ეკლესიაში სიარულს ბედავენ“ (ბრიერი, 1996: 138). ეს ფაქტები კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რაც საყოველთაოდ არის აღიარებული, კერძოდ, საბჭოთა ტოტალიტარული სისტემა მაქსიმალურად ცდილობდა გაეკონტროლებინა სამღვდლოება და მრევლი

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელსაც ფრანგი მეცნიერი ეხება, ეს არის ეკლესია-მონასტრების დაცლა. მაგალითად, ალავერდის შესახებ წერს – ეს „ცნობილი, დღეს კი ბერებისაგან დაცლილი მონასტერი“ (ბრიერი, 1996: 140), იგივე მდგომარეობა დახვდა ანანურშიც, სადაც „... ეკლესია საწყობადაა ქცეული, მღვდლები აღარ ჰყავთ“ (ბრიერი, 1996: 178)

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მორის ბრიერის ჩამოსვლის პერიოდი საბჭოთა კავშირში და, შესაბამისად, საქართველოში, დაკავშირებულია მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის საქმიანობის პერიოდთან, როდესაც ქვეყანაში აგრესიული ათეისტური პოლიტიკა ტარდებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ფრანგი მეცნიერი უშუალოდ საბჭოთა პოლიტიკაზე თითქმის არაფერს არ საუბროს, მის მიერ ნაჩვენები სურათი საკმაოდ დეტალურად გვიხატავს მდგომარეობას.

რაც შეეხება ავტორის თავშეკავებას რადიკალური შეფასებებისგან, ამ საკითხთან დაკავშირებით რაიმე კონკრეტული ხელჩასაჭიდი ინფორმაცია არ გვაქვს, მაგრამ გამოვთქვამთ ფრთხილ ვარაუდს, რომ მკვეთრი ანტისაბჭოთა პოზიციის დაფიქსირებისგან ფრანგი მეცნიერი თუნდაც იმიტომ შეიკავებდა თავს, რომ ამით საფრთხეში არ ჩაეგდო თავისი ქართველი კოლეგები, რომლებსაც საბჭოთა ტერორი ნამდვილად არ აცდებოდა მისი ანტიკომუნისტური პოზიციების ამკარად, გამოკვეთილად დაფიქსირების შემთხვევაში.

დასასრულს, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ფრანგი მეცნიერის – მორის ბრიერის წარმოდგენილი ცნობები საინტერესოდ გვიჩვენებს იმ რეალობას, რომელიც მან საქართველოში ნახა. მის მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას კი განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მივანიჭოთ, რადგან იგი მოვლენებს აფასებს გარე დამკვირვებლის თვალით, რომლისათვისაც ქართული რეალობა თითქმის უცნობი იყო. ჩვენთვის ამ ეტაპზე მისი ცნობები მნიშვნელოვანი იყო საქართველოში არსებული რელიგიური მდგომარეობის კუთხით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბრიერი, 1996: – ბრიერი, მ., „მივლინება საქართველოში“, თარგმნა ც. ბიბლიეიშვილმა. „კლდეკარი“ (გორის სალიტერატურო ჟურნალი), №2, თბილისი, 1996.
2. ნატროშვილი, 1997: – ნატროშვილი, თ., „შარდენის ნაკვალევზე“, გაზ.: „ლიტერატურული საქართველო“, 25 აპრილი - 2 მაისი, 1997.
3. პროფ. მორის ბრიერის ჩამოსვლა, 1935: – „პროფ. მორის ბრიერის ჩამოსვლა“, გაზეთი „კომუნისტი“, 18 აგვისტო, 1935.
4. შანიძე, 1960: – შანიძე, ა., „პროფესორი მორის ბრიერი“, გაზ. „ლიტერატურული გაზეთი“, 6 მაისი, 1960.
5. ქართველიშვილი, 2022: – ქართველიშვილი, მ., „საბჭოთა რელიგიური პოლიტიკა და საქართველოში მისი ასახვის თავისებურებები 1953-1964 წლებში“, თბილისი, 2022.
6. Graffin, 1960: – Graffin, Fr., “Le Chanoine Maurice Brière”, Nouvelles de l'Institut catholique de Paris. №4 Avril – Mai, Paris, 1960.